

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Προς μία βιώσιμη κατανάλωση: διάρκεια ζωής των βιομηχανικών προϊόντων και ενημέρωση των καταναλωτών με στόχο την ανάκτηση της εμπιστοσύνης τους» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)

(2014/C 67/05)

Εισηγητής: ο κ. **Thierry LIBAERT**

Συνεισηγητής: ο κ. **Jean-Pierre HABER**

Στις 14 Φεβρουαρίου 2013, και σύμφωνα με το άρθρο 29, παράγραφος 2, του Εσωτερικού της Κανονισμού, η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή αποφάσισε να καταρτίσει γνωμοδότηση πρωτοβουλίας με θέμα:

Προς μία βιώσιμη κατανάλωση: διάρκεια ζωής των βιομηχανικών προϊόντων και ενημέρωση των καταναλωτών με στόχο την ανάκτηση της εμπιστοσύνης τους (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας).

Η Συμβουλευτική Επιτροπή Βιομηχανικών Μεταλλαγών (CCMI), στην οποία ανατέθηκαν οι σχετικές προπαρασκευαστικές εργασίες, υιοθέτησε τη γνωμοδότησή της στις 26 Σεπτεμβρίου 2013.

Κατά την 493η σύνοδο ολομέλειας, της 16ης και 17ης Οκτωβρίου 2013 (συνεδρίαση της 17ης Οκτωβρίου), η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή υιοθέτησε την ακόλουθη γνωμοδότηση με 178 ψήφους υπέρ, 1 κατά και 5 αποχές.

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1 Η προγραμματισμένη απαξίωση εμφανίζεται συνυφασμένη με τον τρόπο λειτουργίας της βιομηχανικής παραγωγής, η οποία απαιτεί ένα ελάχιστο ποσοστό των προϊόντων της να αντικαθίσταται. Μολονότι η αντικατάσταση των προϊόντων φαίνεται όντως να είναι απαραίτητη, ορισμένα φαινόμενα κατάχρησης πρέπει να καταπολεμηθούν. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή κάνει σαφή διάκριση μεταξύ σκόπιμου ελαττώματος και επιτάχυνσης των καταναλωτικών συνηθειών μας. Είναι πράγματι απαραίτητο να εξεταστούν ορισμένες πρακτικές μάρκετινγκ που δίδουν προωθούν σημαντικές καινοτομίες, ενώ συχνά πρόκειται απλώς για δευτερεύουσας σημασίας καινοτομίες: το πνεύμα της γνωμοδότησης της ΕΟΚΕ, ωστόσο, είναι να ελεγχθούν οι πιο κραυγαλέες περιπτώσεις και να εξασφαλιστεί η παροχή αποτελεσματικότερων εγγυήσεων στους καταναλωτές. Στόχος της ΕΟΚΕ είναι να συμβάλει στην τόνωση της εμπιστοσύνης των πολιτών στις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις. Οι προτάσεις που διατυπώνονται είναι τεχνικού, εμπορικού, νομοθετικού, εκπαιδευτικού και ενημερωτικού χαρακτήρα. Αποτελούν μέρος ενός στρατηγικού πλαισίου με το οποίο επιδιώκεται η επίτευξη μιας βελτιωμένης ισορροπίας, δίκαιης και αξιόπιστης, στην αλυσίδα παραγωγής-διανομής-κατανάλωσης.

1.2 Η ΕΟΚΕ εκφράζει την επιθυμία να απαγορευθούν εντελώς τα προϊόντα με σκόπιμο ελάττωμα που επιφέρει το τέλος της διάρκειας ζωής μιας συσκευής. Οι περιπτώσεις αυτές, σπάνιες αλλά κραυγαλέες –όπως, π.χ., η περίπτωση (που έκαναν γνωστή τα μέσα ενημέρωσης) ορισμένων εκτυπωτών που έχουν κατασκευαστεί κατά τρόπο που να παύουν να λειτουργούν μετά από ορισμένο αριθμό χρήσεων– το μόνο που επιτυγχάνουν είναι να χάνεται η εμπιστοσύνη των πολιτών στις επιχειρήσεις.

1.3 Η ΕΟΚΕ συνιστά στις επιχειρήσεις να διευκολύνουν την πραγματοποίηση επισκευών στα προϊόντα τους. Αυτό πρέπει να προβλέπεται με τρεις τρόπους: τεχνική δυνατότητα (βλ. την περίπτωση των ψηφιακών πινακίδων [tablets] στις οποίες οι μπαταρίες είναι συγκολλημένες στο κέλυφος της συσκευής, για να αποφευχθεί το ενδεχόμενο επισκευής τους, με αποτέλεσμα να απαιτείται νέα αγορά)· δυνατότητα προμήθειας, εκ μέρους των καταναλωτών, ανταλλακτικών για διάστημα πέντε ετών από την αγορά του προϊόντος· τέλος, το προϊόν να συνοδεύεται από οδηγίες που να αναφέρουν λεπτομερώς τις δυνατότητες και τους τρόπους επισκευής του. Γενικότερα, μέσω της γνωμοδότησής της, η ΕΟΚΕ απευθύνει

έκκληση να υποστηριχθούν σθεναρά η κοινωνική διάσταση και οι εταιρείες επισκευής. Η προσέγγιση με την οποία επιδιώκεται η τόνωση της εμπιστοσύνης του κοινού στις επιχειρήσεις θα πρέπει να εξεταστεί, ειδικότερα, υπό το πρίσμα των δυνατοτήτων στήριξης της απασχόλησης που ενδεχομένως διαθέτει.

1.4 Αφήνοντας κατά μέρος τη λύση των δεσμευτικών ρυθμίσεων, η ΕΟΚΕ ενθαρρύνει την υιοθέτηση προαιρετικών διαδικασιών πιστοποίησης. Για παράδειγμα, στον τομέα των νοικοκυριών, η παροχή εγγυήσεων ότι θα υπάρχει η δυνατότητα ανεφοδιασμού για διάστημα 10 ή 20 ετών αποτελούσε ανέκαθεν ένα ασφαλές επιχείρημα των πωλητών. Η προβαλλόμενη αυτή εγγύηση θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο ευρωπαϊκής τυποποίησης και να εφαρμοστεί σε όλα τα προϊόντα που καταναλώνονται στις 28 χώρες της ΕΕ, προκειμένου να μην ζημιώνονται οι ευρωπαϊκές εταιρείες. Οι κατασκευαστές, αντίστοιχα, θα μπορούσαν να αναλάβουν τη δέσμευση να δημοσιεύουν στοιχεία σχετικά με τις πιο συχνές βλάβες, δεδομένου ότι γνωρίζουν ποιές είναι αυτές που επαναλαμβάνονται. Θα μπορούσαν, έτσι, να συνεχίσουν την παραγωγή μόνον των ανταλλακτικών εκείνων που συνδέονται με αυτές ή να δεσμευτούν να τα παράγουν όταν τους ζητείται ή να αναζητήσουν προμηθευτές του συγκεκριμένου σήματος που να τα κατασκευάζουν. Με τον τρόπο αυτό ορισμένες επιχειρήσεις, αφενός, μεν, θα αναλάμβαναν μία ισχυρή δέσμευση που θα εγγυάτο την αξιοπιστία των προϊόντων τους, αφετέρου, δε (πέραν της σχέσης τους με τους καταναλωτές) θα εξυπηρετούσαν και τη λογική της προαιρετικής διαδικασίας πιστοποίησης, δηλ. της εξασφάλισης της συντήρησης και της διάρκειας των προϊόντων στην πάροδο του χρόνου.

1.5 Η ΕΟΚΕ ενθαρρύνει τα κράτη μέλη να λάβουν υπόψη τις παραμέτρους που απορρέουν από τον στόχο της κατάρτησης της προγραμματισμένης απαξίωσης των προϊόντων στην πολιτική τους για τις κρατικές προμήθειες. Λόγω της σημασίας των δημοσίων συμβάσεων στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (16 % του ΑΕΠ), οι δημόσιες αρχές έχουν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο, ενώ η στάση τους θα πρέπει, επιπλέον, να είναι υποδειγματική.

1.6 Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι η βελτίωση της ποιότητας και της βιωσιμότητας των μεταποιημένων αγαθών θα δημιουργήσει βιώσιμες θέσεις εργασίας στην Ευρώπη και, για τον λόγο αυτό, θα πρέπει να ενθαρρύνεται. Η εξέλιξη αυτή, σε συνδυασμό με τα κατάλληλα προγράμματα κατάρτισης, θα συμβάλει στην έξοδο της ΕΕ από την κρίση, που πλήττει σκληρά τους ευρωπαίους εργαζόμενους.

1.7 Η ΕΟΚΕ τάσσεται υπέρ της σήμανσης της διάρκειας ζωής ή των εκτιμώμενου αριθμού χρήσεων των προϊόντων, ώστε ο καταναλωτής να μπορεί να επιλέγει τι θα αγοράσει έχοντας όλα τα στοιχεία στη διάθεσή του. Προτείνει να δοκιμαστεί, σε προαιρετική βάση, ένα σύστημα σήμανσης του εκτιμώμενου κόστους ανά έτος, σε συνάρτηση με τη διάρκεια ζωής του προϊόντος, ώστε να ενθαρρυνθεί η αγορά βιώσιμων προϊόντων, το αναφερόμενο, ωστόσο, προσδόκιμο ζωής θα πρέπει να ελέγχεται, ώστε να αποφεύγονται τα φαινόμενα κατάχρησης με θύμα τον καταναλωτή. Με τον τρόπο αυτό, ο καταναλωτής θα αγοράζει μεν προϊόντα που είναι ακριβότερα τη στιγμή της αγοράς, το κόστος τους όμως θα αποσβένεται με την πάροδο του χρόνου. Με τον τρόπο αυτό, οι επιχειρήσεις της ΕΕ θα παρακινούνται να παράγουν πιο ανθεκτικά είδη. Η προαναφερθείσα σήμανση θα πρέπει να εστιάζει στις πληροφορίες που ανταποκρίνονται στις ανάγκες των καταναλωτών και να διαφοροποιείται ανάλογα με τις κατηγορίες προϊόντων, ώστε να αποφεύγεται η αναφορά υπερβολικά μεγάλου αριθμού πληροφοριών σε μια συσκευασία.

1.8 Η ΕΟΚΕ κρίνει σκόπιμο να δημιουργηθεί ένα σύστημα που να εξασφαλίζει μία ελάχιστη διάρκεια ζωής για τα προϊόντα προς πώληση. Εκτός από την περίπτωση των λαμπτήρων, δεν υπάρχει επί του παρόντος καμία νομοθετική ρύθμιση που να αναφέρεται στην ελάχιστη διάρκεια ζωής των προϊόντων ή ευρωπαϊκά πρότυπα για τον υπολογισμό της. Ωστόσο, έχουν αρχίσει να αναλαμβάνονται πρωτοβουλίες στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής σήμανσης. Οι εταιρείες που παράγουν ή εμπορεύονται ένα προϊόν πρέπει να εσωτερικεύουν εξωτερικά στοιχεία, όπως το κόστος ανακύκλωσης για τα προϊόντα με διάρκεια ζωής μικρότερη από 5 χρόνια, ειδικά αν το προϊόν αποτελείται από ουσίες επιβλαβείς για το περιβάλλον.

1.9 Η ΕΟΚΕ προτείνει στο τρέχον σύστημα εγγυήσεων να προστεθεί μία ελάχιστη εγγύηση λειτουργίας, με τις επισκευές να βαρύνουν τον παραγωγό.

1.10 Ο καταναλωτής αναλαμβάνει, σε σημαντικό βαθμό, ο ίδιος το κόστος της μείωσης της διάρκειας ζωής των προϊόντων και των δυσκολιών που προκύπτουν από τις ανεπαρκείς επιδιορθώσεις τους: υφίσταται επίσης σε μεγάλο βαθμό την πολιτική των εκάστοτε επιχειρήσεων, αλλά και αυτήν ορισμένων διανομέων που ενίοτε επιδιώκουν να πωλούν επεκτάσεις εγγυήσεων μετά τον πρώτο χρόνο, όταν η εγγύηση δύο ετών είναι επιβεβλημένη. Συχνά ο καταναλωτής φαίνεται να γνωρίζει ελάχιστα τα δικαιώματά του. Μία βελτιωμένη ενημέρωση –π.χ. μέσω της επίσκεψης δικτυακών τόπων και της χρήσης κοινωνικών δικτύων– θα μπορούσε να οδηγήσει σε αύξηση της συνειδητοποίησης των καταναλωτών. Η ύπαρξη ενός Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου της Προγραμματισμένης Απαξίωσης θα επέτρεπε στους καταναλωτές να έχουν καλύτερη εικόνα των υφιστάμενων πρακτικών και, κατ' επέκταση, να προσανατολίζονται καλύτερα τις επιλογές τους.

1.11 Η ευαισθητοποίηση των καταναλωτών αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την κατάλληλη και βιώσιμη χρήση των προϊόντων. Επιπλέον, έχει ουσιαστική σημασία να παρέχεται στους καταναλωτές η δέουσα ενημέρωση σχετικά με την ελάχιστη διάρκεια ζωής των προϊόντων, καθώς το στοιχείο αυτό επηρεάζει σημαντικά τις αποφάσεις τους για την αγορά προϊόντων. Στον συγκεκριμένο τομέα, θα ήταν ευπρόσδεκτη η ανάληψη οικειοθελών εμπορικών και επιχειρηματικών πρωτοβουλιών και δράσεων.

1.12 Ο καταναλωτής έχει συχνά την εντύπωση ότι βρίσκεται ενώπιον μιας πραγματικής νομοθετικής ζούγκλας. Ενώ υπάρχουν πολλές οδηγίες που αναφέρονται στην προγραμματισμένη απαξίωση προϊόντων (επιχειρηματικές πρακτικές, απόβλητα κλπ), το σύνολο των σχετικών κειμένων φαίνεται να είναι ασυντόνιστο και, συνεπώς, θα ήταν σκόπιμο να εναρμονιστεί μέσω μιας δέσμης νομοθετικών μέτρων.

1.13 Η ΕΟΚΕ συνιστά στα κράτη μέλη να ενθαρρύνουν –ιδίως στο στάδιο της εκπαίδευσης– την υπεύθυνη κατανάλωση, ώστε οι καταναλωτές να εξετάζουν τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις του κύκλου ζωής των προϊόντων, το οικολογικό αποτύπωμά τους και την ποιότητά τους. Η ΕΟΚΕ συνιστά οι εκπρόσωποι των καταναλωτών να λάβουν ενεργότερο μέρος στην τρέχουσα συζήτηση για το σημαντικό και ευαίσθητο αυτό ζήτημα, καθώς η συμμετοχή τους θα επιτρέψει την υιοθέτηση μιας πιο ολοκληρωμένης προσέγγισης.

1.14 Η ΕΟΚΕ συνιστά στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή να προβεί στην εκπόνηση μελετών για το θέμα αυτό, προκειμένου να καταστούν πιο σαφή τα πολυάριθμα, και συχνά αντικρουόμενα, διαθέσιμα δεδομένα. Με τον τρόπο αυτό θα καταστεί δυνατό να διαμορφωθεί μία αντικειμενική εικόνα του αντίκτυπου –πιο συγκεκριμένα, του οικονομικού και του κοινωνικού– της προγραμματισμένης απαξίωσης, όχι μόνον υπό το πρίσμα των υποτιθέμενων πλεονεκτημάτων της που απορρέουν από την εναλλαγή των πωλήσεων προϊόντων, αλλά και από την άποψη της απασχόλησης και του εμπορικού ισοζυγίου.

1.15 Η ΕΟΚΕ προτείνει να διοργανωθεί το 2014 μια μεγάλη ευρωπαϊκή συζήτηση στρογγυλής τραπέζης για το θέμα. Στη σχετική συζήτηση θα μπορούσαν να συμμετάσχουν όλα τα αντίστοιχα ενδιαφερόμενα μέρη: βιομήχανοι, οικονομολόγοι, διανομείς, συνδικάτα, ενώσεις καταναλωτών, ΜΚΟ, ο Οργανισμός Τυποποίησης, εμπειρογνώμονες κ.ά. Θα πρέπει, επίσης, να έχει πολυτομεακό χαρακτήρα, ώστε να μην επικεντρωθεί αποκλειστικά σε ορισμένες βιομηχανίες. Τέλος, θα πρέπει να συνδυαστεί με ένα φόρουμ ανοικτό στους πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έτσι ώστε να ενθαρρυνθεί η ευρύτερη συμμετοχή του κοινού, με τα κοινωνικά δίκτυα να διαδραματίζουν έναν ρόλο στην ενθάρρυνση αυτής της συμμετοχής.

1.16 Γενικότερα, η ΕΟΚΕ συνιστά την επιτάχυνση της έρευνας και των επιτευγμάτων γύρω από τρεις άξονες που συνιστούν ισάριθμα εμπόδια στην προγραμματισμένη απαξίωση:

- τον οικολογικό σχεδιασμό των προϊόντων: η προσέγγιση αυτή επιτρέπει, ήδη από την αρχή, τη διασφάλιση της βιωσιμότητας των χρησιμοποιούμενων πόρων, λαμβάνει δε υπόψη τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις των προϊόντων και ολόκληρο τον κύκλο ζωής τους·
- την κυκλική οικονομία, η οποία βασίζεται σε μια προσέγγιση «από λίκνο σε λίκνο», με στόχο τη μετατροπή των αποβλήτων μιας εταιρείας σε πόρους άλλων εταιρειών·
- την οικονομία της λειτουργικότητας, η οποία αποσκοπεί στην ανάπτυξη των χρήσεων των προϊόντων αντί αυτής της κατοχής τους: από την οπτική γωνία αυτή, οι εταιρείες δεν πωλούν ένα προϊόν, αλλά μία λειτουργία που τιμολογείται με βάση τη χρήση της –συνεπώς, είναι προς το συμφέρον των φορέων της βιομηχανίας να αναπτύσσουν ανθεκτικά, επισκευάσιμα και εύκολα συντηρούμενα προϊόντα και να διασφαλίζουν μία εφοδιαστική αλυσίδα και μία κατάλληλα προσαρμοσμένη υλικοτεχνική υποστήριξη που θα πρέπει να τεθεί στο επίκεντρο του επιχειρηματικού μοντέλου τους.

1.17 Με το σήμα που εκπέμπει σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η ΕΟΚΕ εκφράζει την επιθυμία της να εισέλθει η ΕΕ σε μία φάση οικονομικής μετάβασης, δηλ. να περάσει από μια κοινωνία σπατάλης, σε μια βιώσιμη κοινωνία, ώστε η ανάπτυξη να είναι προσανατολισμένη στις ανάγκες των καταναλωτών, με γνώμονα τον πολίτη, και να μην αποτελεί επ' ουδενί αυτοσκοπό.

2. Εισαγωγή και περιεχόμενο

2.1 Η προγραμματισμένη απαξίωση συνιστά ζήτημα που γεννά ανησυχία για διάφορους λόγους: η μείωση της διάρκειας ζωής των καταναλωτικών προϊόντων οδηγεί σε αύξηση τόσο της κατανάλωσης πόρων όσο και της ποσότητας των προς επεξεργασία αποβλήτων στο τέλος της διάρκειας ζωής των προϊόντων. Έχοντας πολύπλευρο χαρακτήρα, η προγραμματισμένη απαξίωση χρησιμοποιείται για την αύξηση των πωλήσεων και την υποστήριξη της οικονομικής ανάπτυξης, καθώς δημιουργεί διαρκείς ανάγκες και ηθελημένες συνθήκες μη επισκευασιμότητας για τα καταναλωτικά προϊόντα.

2.2 Το αποτέλεσμα είναι να γίνεται σπατάλη πόρων και να προκαλείται τεράστια ρύπανση, σε σημείο ώστε η κοινωνία των πολιτών, καθώς και ορισμένοι εκλεγμένοι αντιπρόσωποι της οι οποίοι διαφωνούν με τέτοιες πρακτικές, να έχουν πλέον αρχίσει να οργανώνονται για να εξάρουν και να επιλύσουν τις αντιφάσεις του συστήματος («συλλογικές αγωγές» κατά της Apple στις ΗΠΑ, υποβολή καταγγελίας στη Βραζιλία, κατάθεση νόμου στο Βέλγιο και στη Γαλλία, στις αρχές του 2013).

2.3 Συνήθως γίνεται διάκριση μεταξύ διαφόρων τύπων «προγραμματισμένης αχρηστίας», δεδομένου ότι η «απαρχαίωση» μπορεί να οριστεί ως: «απαξίωση ενός υλικού ή εξοπλισμού πριν από την υλική φθορά του» (Λεξικό: *Le Petit Larousse*), σε βαθμό που να απαξιώνεται και να καθίσταται πεπερασμένο για λόγους ανεξάρτητους από τη φυσική φθορά του, οι οποίοι ωστόσο συνδέονται με την τεχνική πρόοδο, με τις αλλαγές στη συμπεριφορά, με τη μόδα κλπ.

2.4 Μπορεί να γίνει διάκριση διαφόρων ειδών απαξίωσης των προϊόντων:

- «προγραμματισμένη απαξίωση», με τη στενή έννοια, η οποία συνίσταται στην πρόβλεψη μειωμένης διάρκειας ζωής για το προϊόν, εν ανάγκη με την προσθήκη εσωτερικού στοιχείου στη συσκευή, ώστε το προϊόν να φθάσει στο τέλος της ζωής του μετά από ορισμένο αριθμό χρήσεων·
- «έμμεση απαξίωση», η οποία οφείλεται, γενικώς, στην αδυναμία επισκευής ενός προϊόντος ελλείψει των κατάλληλων ανταλλακτικών ή επειδή η επισκευή του δεν είναι δυνατή (βλ. π.χ. την περίπτωση των ηλεκτρικών συσκευών με συγκολλημένες μπαταρίες)·
- «απαξίωση λόγω ασυμβατότητας», όπως συμβαίνει, π.χ., στην περίπτωση των λογισμικών υπολογιστών που παύουν να λειτουργούν κατά την ενημέρωση του λειτουργικού συστήματος –αυτό το είδος απαξίωσης συνδέεται με την απαξίωση των υπηρεσιών μετά την πώληση, γεγονός που υποδηλώνει ότι ο καταναλωτής θα έχει μάλλον την τάση να αγοράσει εκ νέου το προϊόν, αντί να το επισκευάσει, εν μέρει λόγω των καθυστερήσεων που συνεπάγεται η επισκευή και το κόστος της·
- «ψυχολογική απαξίωση», η οποία προκύπτει από εκστρατείες μάρκετινγκ των επιχειρήσεων με τις οποίες επιδιώκεται η απαξίωση, στο μυαλό των καταναλωτών, υφιστάμενων προϊόντων. Είναι περιττό να απαιτείται από τις εταιρείες που κατασκευάζουν ψηφιακές πινακίδες (tablets) να παράγουν αντικείμενα με διάρκεια ζωής 10 χρόνια, εάν οι καταναλωτικές συνήθειές μας επιτάσσουν να τα αλλάζουμε κάθε δύο χρόνια. Για παράδειγμα, η συχνότητα ανανέωσης των κινητών τηλεφώνων είναι, κατά μέσο όρο, 20 μήνες (η δε συχνότητα στους χρήστες ηλικίας 12-17 ετών είναι 10 μήνες). Παρά τη σημασία αυτού του τελευταίου τύπου απαξίωσης, η γνωμοδότηση αναφέρεται αποκλειστικά στους τρεις πρώτους τύπους, καθώς η τέταρτη φαίνεται να χρειάζεται ειδική προσέγγιση που συνδέεται με τα καταναλωτικά πρότυπα.

2.5 Οριστική συναίνεση ως προς το θέμα δεν υπάρχει. Όλες αυτές οι αποχρώσεις στους ορισμούς καταδεικνύουν ότι είναι αναγκαίο να οριστεί η έννοια στο σύνολό της και να τεθούν σε εφαρμογή μέτρα που θα διαφοροποιούνται ανάλογα, αφενός, με τους αντικειμενικούς παράγοντες (τεχνικού χαρακτήρα) και, αφετέρου, με τους υποκειμενικούς παράγοντες (φαινόμενα μόδας, εμφάνιση νέων προϊόντων στην αγορά) της απαξίωσης. Υπάρχουν, ενδεχομένως, προϊόντα η εφήμερη φύση των οποίων αποτελεί πιθανόν όφελος για το περιβάλλον. Επιπλέον, η απαξίωση εξαρτάται επίσης από τη συμπεριφορά των καταναλωτών.

2.6 Η ΕΟΚΕ προτείνει την υιοθέτηση πολυδιάστατης προσέγγισης. Η ιδέα δεν είναι να αυξηθεί ομοιόμορφα η διάρκεια ζωής όλων των προϊόντων, αλλά να εξεταστούν οι διάφορες χρήσεις τους. Επίσης, η ΕΟΚΕ θεωρεί προτιμητέα μια προσέγγιση που δίνει προτεραιότητα στην βελτιστοποίηση των εν λόγω χρήσεων, δίχως να λησμονείται ότι η βελτιστοποίηση δεν συνεπάγεται αναπόφευκτα μεγαλύτερη διάρκεια ζωής. Πρόθεση της ΕΟΚΕ είναι να συμβάλει στην καλύτερη ανάδειξη της αξιοπιστίας των προϊόντων των ευρωπαϊκών εταιρειών.

2.7 Οι λόγοι για τους οποίους η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να ασχοληθεί με το ζήτημα της προγραμματισμένης απαξίωσης είναι πολλοί –περιβαλλοντικοί, κοινωνικοί, υγειονομικοί, πολιτισμικοί και οικονομικοί. Κατά την ΕΟΚΕ, πρέπει να εξεταστούν και πιο άυλα στοιχεία, εξίσου σημαντικά, με συμβολική ή ηθική διάσταση.

2.8 Σήμερα, σε περιβαλλοντικό επίπεδο, με ετήσια κατανάλωση πρώτων υλών ύψους περίπου 60 δισ. τόνων, καταναλώνουμε περίπου 50 % φυσικούς πόρους περισσότερους από ό, τι 30 χρόνια πριν. Ένας Ευρωπαίος καταναλώνει 43 κιλά πόρων ανά ημέρα, σε σχέση με έναν Αφρικανό που καταναλώνει 10. Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) εκτιμά ότι, με βάση τα γνωστά επίπεδα του 1999, «με ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης της πρωτογενούς παραγωγής τους ύψους 2 %, τα αποθέματα χαλκού, μολύβδου, νικελίου, αργύρου, κασσίτερου και ψευδαργύρου δεν θα υπερβούν τα 30 έτη, ενώ αυτά του αλουμινίου και του σιδήρου τα 60-80 έτη. Εν ολίγοις, διαγράφεται πλέον μία εποχή σπανιότητας για έναν ολοένα αυξανόμενο αριθμό υλικών». Επιπλέον, κάθε χρόνο παράγονται στην Ευρώπη 10 εκατομμύρια τόνοι (στοιχεία του 2012) αποβλήτων ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού (ΑΗΗΕ), όγκος που αναμένεται να φθάσει, το 2020, τα 12 εκατομμύρια. Στο πλαίσιο των προσπαθειών κατάργησης της προγραμματισμένης απαξίωσης των προϊόντων, εκτός από τις πολιτικές ανακύκλωσης και καινοτομίας, πρέπει, παράλληλα, να υποστηριχθούν και οι πολιτικές ανάκτησης υλών, οι οποίες προβάλλονται στη νέα ευρωπαϊκή οδηγία που τέθηκε σε ισχύ στις 13 Αυγούστου 2012.

2.9 Σε κοινωνικό επίπεδο, η προγραμματισμένη απαξίωση θέτει τριών ειδών προβλήματα. Πρώτον, σε συνθήκες κρίσης, η λογική που διέπει την προγραμματισμένη απαξίωση των καταναλωτικών αγαθών συντελεί στη δυναμική των αγορών επί πιστώσει και στην εμφάνιση πρωτόγνωρων φαινομένων δανειακής εξάρτησης. Αυτοί που υποφέρουν περισσότερο από την εν λόγω απαξίωση είναι τα άτομα που ανήκουν σε κοινωνικά μειονεκτούσες ομάδες, τα οποία δεν είναι σε θέση να πληρώσουν την υψηλή τιμή των βιώσιμων προϊόντων και συχνά αρκούνται σε προϊόντα κατώτερων προδιαγραφών, που είναι πιο εύθραυστα. Στη συνέχεια, τις αρνητικές συνέπειες της προγραμματισμένης απαξίωσης καλείται, ενδεχομένως, να υποστεί ολόκληρος ο τομέας της απασχόλησης του επισκευαστικού κλάδου. Τα στοιχεία της έκθεσης του ADEME ⁽¹⁾ (2007) επιβεβαιώνουν την τάση αυτή: μόνον το 44 % των συσκευών που υφίσταται βλάβη επισκευάζεται. Όσον αφορά δε τις συσκευές η εγγύηση

⁽¹⁾ Οργανισμός Διαχείρισης Ενέργειας και Περιβάλλοντος (Agence de l'environnement et de la maîtrise de l'énergie).

των οποίων έχει λήξει, οι διανομείς εκτιμούν ότι μόνον το 20 % των παρεμβάσεων με σκοπό την επισκευή έχει επιτυχία. Η μελέτη της ADEME (2010), παρουσιάζει, επίσης, σημαντική μείωση της επισκευαστικής δραστηριότητας στη Γαλλία μεταξύ 2006 και 2009, ιδιαίτερα μάλιστα σε σχέση με τις οικιακές συσκευές. Ο επισκευαστικός κλάδος έχει το πλεονέκτημα ότι δεν είναι δυνατόν να υποστεί μετεγκατάσταση και ότι συνίσταται κατά κύριο λόγο από σταθερές θέσεις εργασίας.

2.10 Ο αντίκτυπος στη δημόσια υγεία δεν είναι αμελητέος. Παρουσιάζει δύο μορφές. Είτε αυτήν που οφείλεται στην άμεση αποστέφρωση και βλάπτει τους κατοίκους της αντίστοιχης περιοχής, λόγω της τοξικότητας των ηλεκτρονικών εξαρτημάτων, είτε μία μορφή με διεθνή διάσταση. Πράγματι, η έλλειψη υποδομών επεξεργασίας αποβλήτων ηλεκτρονικού εξοπλισμού είναι τόσο μεγάλη, ώστε πολλά άχρηστα προϊόντα να εξάγονται λαθραία σε γεωγραφικές περιοχές όπου η υγειονομική ταφή τους εξασφαλίζεται φτηνά – αυτό, ωστόσο, έχει πολλές επιπτώσεις στην υγεία του τοπικού πληθυσμού (βλ. την περίπτωση της Γκάνας, όπου από τα απόβλητα αποχωρίζονται τα μέταλλα και, στη συνέχεια, στέλνονται στο Ντουμπάι ή στην Κίνα. Μεγάλο μέρος αυτών των αποβλήτων καταλήγουν σε χώρες του Νότου, όπου προκαλούν προβλήματα στην περιβαλλοντική υγεία).

2.11 Οι συνέπειες έχουν και πολιτισμικό χαρακτήρα. Σύμφωνα με ορισμένες μελέτες, ο μέσος όρος διάρκειας ζωής των οικιακών συσκευών είναι πλέον 6 έως 8 έτη, ενώ πριν 20 χρόνια ήταν 10 έως 12 έτη. Οι καταναλωτές δικαιολογημένα διερωτώνται γιατί μειώνεται η διάρκεια ζωής των προϊόντων, όταν γίνεται χρήση καινοτομιών σε όλους τους τομείς. Η εμπιστοσύνη των ευρωπαίων πολιτών στη βιομηχανία της ΕΕ κτίζεται με την πάροδο του χρόνου και διαβρώνεται με την απαξίωση. Όταν σχεδόν όλες οι δημοσκοπήσεις

δείχνουν τη μέγιστη δυνατή αποστασιοποίηση των Ευρωπαίων από τη βιομηχανία της ΕΕ, είναι σαφές ότι ο τρόπος με τον οποίο οι καταναλωτές αντιλαμβάνονται τις πρώιμες βλάβες ή την μη δυνατότητα επισκευής ορισμένων προϊόντων δεν επιτρέπει στους Ευρωπαίους να συμφιλωθούν με τις αντίστοιχες επιχειρήσεις. Αυτός είναι, εξάλλου, ένας από τους λόγους που το 92 % των Ευρωπαίων ⁽²⁾ δήλωσε ότι επιθυμεί την ύπαρξη σήμανσης σχετικά με τη διάρκεια ζωής (ή χρήσης) των προϊόντων. Για να είναι οι ευρωπαϊκές επιχειρήσεις ανταγωνιστικές είναι, επίσης, απαραίτητο να βελτιωθεί η εμπιστοσύνη των καταναλωτών σε αυτές.

2.12 Οι συνέπειες έχουν, τέλος, και οικονομικό χαρακτήρα. Η συντριπτική πλειοψηφία των εταιρειών ανήκουν σε τομείς υψηλής τεχνολογίας, τα δε προϊόντα τους συχνά είναι εισαγόμενα στην Ευρώπη. Εάν η Ευρωπαϊκή Ένωση ασχοληθεί σοβαρά με το θέμα, θα παράσχει ένα μέσο στις επιχειρήσεις της να διακριθούν, καταδεικνύοντας ότι πράγματι μεριμνούν για την βιωσιμότητα.

2.13 Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή δεν αμελεί άλλα πιο άυλα στοιχεία που είναι ίσως εξίσου σημαντικά. Στο συμβολικό επίπεδο, ενώ το σύνολο των εργασιών μας εγγράφεται στο πνεύμα του Ρίο +20 και χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι αποδίδεται σημασία στην βιώσιμη ανάπτυξη, αναγνωρίζουμε ταυτόχρονα ότι η προγραμματισμένη απαξίωση αποτελεί εξ ορισμού τη διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης που προωθούμε. Τέλος, εάν ληφθεί υπόψη η θέση που, κατά την αντίληψή μας, πρέπει να δίνεται στην ηθική στην κοινωνία μας, φαίνεται προβληματικό το γεγονός να υπάρχουν μηχανικοί στους οποίους ανατίθεται να τελειοποιούν προϊόντα με επιταχυνμένη γήρανση ή διαφθιμιές που προωθούν εκστρατείες για την ενθάρρυνση της αγοράς των προϊόντων αυτών από τους καταναλωτές, ενώ γνωρίζουν ότι η αγορά τους δεν θα αυξήσει το επίπεδο ικανοποίησης των καταναλωτών.

Βρυξέλλες, 17 Οκτωβρίου 2013

Ο Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Henri MALOSSE

⁽²⁾ Ευρωβαρόμετρο (έρευνα): Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Attitudes of Europeans towards building the single market for green products» («Στάσεις των Ευρωπαίων έναντι της δημιουργίας μιας ενιαίας αγοράς για τα πράσινα προϊόντα»), Flash 367, Ιούλιος 2013.